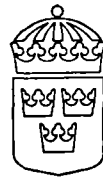

Regeringens proposition

1989/90:61

om elevmedverkan i arbetsmiljöarbetet

Prop.
1989/90:61

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 21 december 1989.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Ingela Thalén

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ändringar i arbetsmiljölagen (1977:1160) som ger elever på grundskolans högstadium, i gymnasieskolan och studerande på högre utbildningsnivåer och i vuxenutbildning tillfälle att medverka i arbetsmiljöarbetet på arbetsstället genom elevskyddsombud. Vidare föreslås att arbetsmiljölagen blir tillämplig på grundskolans låg- och mellanstadier i samma utsträckning som för närvarande gäller på skolområdet i övrigt.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1990.

Förslag till

Lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160)

Härigenom föreskrivs i fråga om arbetsmiljölagen (1977:1160)
dels att 1 kap. 2 § samt rubriken till kapitel 6 skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 6 kap. 17 och 18 §§, av
följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §

Vid tillämpning av 2 kap., 3 kap. 1—14 §§, 17 § andra stycket och 18 § samt 7—9 kap. skall med arbetstagare likställas

1. den som genomgår utbildning,
dock ej elev i lägre årskurs än årskurs 7 i grundskolan eller motsvarande,

1. den som genomgår utbildning,

2. den som under vård i anstalt utför anvisat arbete,

3. värnpliktig och annan som fullgör i lag föreskriven tjänstgöring eller som deltagar i frivillig utbildning för verksamhet inom totalförsvaret.

Elever och vårdtagare som avses i första stycket 1 och 2 skall likställas med arbetstagare även vid tillämpning av 5 kap. 1 och 3 §§.

Elever och vårdtagare som avses i första stycket 1 och 2 skall likställas med arbetstagare även vid tillämpning av 5 kap. 1 och 3 §§.

I fråga om elever finns dessutom särskilda bestämmelser i 6 kap. 17 och 18 §§.

I fall som avses i första och andra styckena skall vad i lagen sägs om arbetsgivare gälla den som driver den verksamhet i vilken arbetet utföres.

6 kap. Samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare

6 kap. Samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare m. m.

17 §

De som genomgår utbildning skall av huvudmannen för utbildningen ges tillfälle att genom elevskyddsombud medverka i skyddsverksamheten på arbetsstället, om det är rimligt med hänsyn till utbildningens art och utbildningsperiodens längd.

Elevmedverkan gäller dock inte elever i lägre årskurs än årskurs 7 i grundskolan eller motsvarande ungdomsutbildning.

18 §

Elevskyddsombuden utses av eleverna.

Huvudmannen för utbildningen skall se till att elevskyddsombuden får den utbildning och den ledighet som behövs för uppdraget.

Elevskyddsombuden har rätt till den information som behövs för uppdraget med undantag av information om uppgifter som är föremål för tystnadsplikt enligt 7 kap. 13 § första stycket. I fråga om uppgifter som är föremål för sekretess i det allmännas verksamhet gäller sekretesslagen (1980: 100).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 21 december 1989

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Hjelm-Wallén, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Johansson, Hulterström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Nordberg, Engström, Freivalds, Lööw, Persson

Föredragande: statsrådet Thalén

Proposition om elevmedverkan i arbetsmiljöarbetet

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande den 17 september 1987 tillkallade dåvarande chefen för arbetsmarknadsdepartementet en arbetsgrupp (A 1987:D) med uppgift att se över vissa bestämmelser i arbetsmiljölagen (1977:1160). Gruppen fick i uppdrag att utreda bl.a. frågan om elevernas deltagande i det lokala arbetsmiljöarbetet.

Arbetsgruppen avlämnade i december 1988 betänkandet (Ds 1989:5) Elevmedverkan i arbetsmiljöarbetet, m. m.

Till protokollet i detta ärende bör fogas arbetsgruppens sammanfattning av betänkandet som *bilaga 1*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en inom arbetsmarknadsdepartementet upprättad sammanställning över remissyttrandena bör fogas till protokollet som *bilaga 2*.

I propositionen 1988/89:4 om skolans utveckling och styrning föreslogs bl. a. att företrädare för eleverna skall medverka i skolans skyddsarbete för att stärka elevernas ställning och ge dem möjlighet att påverka och ta ansvar för sin arbetsmiljö. Enligt förslaget skulle två elevföreträdare utses för varje årskurs på högstadiet och bland dem två adjungeras till skolans skyddskommitté. Även för gymnasieskolan och vuxenutbildningen framlades liknande förslag.

Utbildningsutskottet tillstyrkte (UbU 1988/89:7) regeringens förslag men tillade att alla elever – oavsett stadium och skolform – borde engageras i skolans skyddsarbete. När det gällde eleverna på låg- och mellanstadierna kunde deras medverkan i skolans skyddsarbete, enligt utskottets uppfattning, inte regleras på motsvarande sätt som beträffande äldre elever. Även dessa elever borde dock ges möjlighet att på olika sätt delta i skolans miljöarbete. Riksdagen biföll vad utskottet hemställt (rskr. 1988/89:95).

Regeringen beslutade den 9 november 1989 att inhämta lagrådets yttrande över ett inom arbetsmarknadsdepartementet upprättat förslag om ändringar i arbetsmiljölagen. Förslaget hade upprättats på grundval av arbetsgruppens betänkande. Det lagförslag som remitterades till lagrådet bör fogas till protokollet som *bilaga 3*.

Lagrådet har föreslagit vissa ändringar i förslaget. Lagrådets yttrande bör fogas till protokollet som *bilaga 4*. Som kommer att framgå godtar jag lagrådets förslag till ändringar utom vad avser benämningen av elevernas representanter. I samband med att jag behandlar de olika sakfrågorna och de enskilda paragraferna i mitt förslag kommer jag att gå in på lagrådets synpunkter (avsnitt 3.2 och 3.3).

Jag redovisar i det följande mina överväganden och förslag med anledning av arbetsgruppens betänkande och riksdagens beslut. Jag har härvid samrått med chefen för utbildningsdepartementet och med statsrådet Göran Persson.

2 Bakgrund

Arbetsmiljölagen gäller i princip allt praktiskt och teoretiskt arbete som utförs under utbildning. Lagen omfattar dock inte elevarbete i grundskolans låg- och mellanstadier (årskurs sex och lägre) och motsvarande utbildning. I övrigt likställs den som genomgår utbildning med arbetstagare vid tillämpning av lagens bestämmelser om arbetsmiljöns beskaffenhet, allmänna skyldigheter, farligt arbete av minderårig, tillsyn, sanktionssystem och fullföljd av talan. Vad som sägs i lagen om arbetsgivare gäller därvid den som driver den verksamhet där arbete utförs av elever, dvs. i allmänhet en skolmyndighet, t. ex. den kommunala skolstyrelsen.

Arbetsmiljölagens bestämmelser om elevarbete omfattar även arbete som utförs av grundskoleelev och elev i kommunal vuxenutbildning under praktisk arbetslivsorientering, s. k. PRAO, eller av gymnasieelev under praktikperioder på arbetsplats utanför skolan. Skyddsansvaret för eleven ligger på det företag där eleven praktiserar. Skolmyndigheten har dock kvar sitt ansvar när det gäller att välja lämpliga praktikmiljöer.

Förutom i arbetsmiljölagen behandlas skolans arbetsmiljö i hälsoskyddslagen (1982:1080), vars 16 § ålägger miljö- och hälsoskyddsmyndigheten att ägna särskild uppmärksamhet åt bl. a. lokaler för undervisning.

Enligt läroplanen för grundskolan (Lgr 80) skall lärare, skolledning, elevvårdspersonal och annan personal i samverkan med elever och föräldrar verka för en god arbetsmiljö. I grundskoleförordningen (1988:655) och gymnasieförordningen (1987:743) finns vidare regler om att rektor skall samråda med företrädare för elever på grundskolans högstadium och gymnasieskolan i vissa fall. Även högskolelagen (1977:213), högskoleförordningen (1977:263) och vuxenutbildningsförordningen (1985:288) innehåller regler om samråd i olika former med de studerande.

I förarbetena till arbetsmiljölagen (prop. 1976/77:149 s.199–203) framhölls att en åtskillnad mellan praktiskt och teoretiskt elevarbete inte stod i samklang med arbetarskyddslagstiftningen i övrigt och dessutom skulle leda till gränsdragningsvårigheter vid tillämpningen. Vidare anfördes att likartade arbetsuppgifter borde omges av samma skyddsbestämmelser vare sig de utfördes inom ramen för utbildning eller i förvärvslivet. Mot denna bakgrund gjordes arbetsmiljölagen tillämplig på utbildning

som elev genomgår. Beträffande arbetsmiljölagstiftningens regler om samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare framhölls att det som en förberedelse för arbetslivet är betydelsefullt att eleverna redan i skolan blir vana att medverka i skyddsarbetet. Det underströks som mycket angeläget att den allmänna regeln om samverkan förs ut i praktisk tillämpning också på elevområdet. Reglerna om utseende av skyddsombud och skyddskommittéledamöter ansågs dock inte utan vidare kunna föras över till elevområdet.

Grundskolans låg- och mellanstadier är som nämnts undantagna i arbetsmiljölagen. Som skäl för undantaget hänvisas i förarbetena till att barn under 13 år normalt inte bör få anlitas till förvärvsarbete och att denna synpunkt får betydelse även när det gäller att avgöra vilka åldersgrupper av elever som bör omfattas av arbetsmiljölagen. Det anfördes också att anledning inte torde finnas att anlita yrkesinspektionens speciella sakkunskap för elevarbetet på låg- och mellanstadierna.

Arbetsgruppens betänkande redovisar översiktligt ett antal undersökningar som gjorts i landet beträffande skador som drabbat eleverna under tid de tillbringat i skolan. Av en undersökning framgår att barn mellan tio och femton år löper störst risk att drabbas av skador. Av en annan undersökning framgår att de flesta olyckor inträffar på skolgården eller i gymnastik- eller idrottshall. Vid flera undersökningar har konstaterats att en stor andel av skololyckorna beror på direkt eller indirekt våld mellan eleverna. Vid en omfattande genomgång av grundskolor i Stockholms län har yrkesinspektionen bedömt att arbetsmiljön vid skolorna var av mycket låg standard. Liknande resultat har lagts fram vid en undersökning av samtliga skolor i Malmö.

Arbetsgruppen genomförde under år 1988 en enkät beträffande elevernas deltagande i skyddsarbetet. Enkäten riktade sig till primärkommunernas skolstyrelser (gymnasieskola och grundskola), landstingens utbildningsnämnder (landstingskommunal gymnasieskola och högskoleutbildning samt folkhögskolor) samt till universitet och högskolor. På gymnasienivå har ca två tredjedelar av redovisade enheter elevskyddsombud eller motsvarande medan elevrepresentation i skyddskommitté föreligger vid minst en tredjedel. När det gäller högstadiet finns det elevskyddsombud vid ca hälften av de redovisade enheterna och skyddskommittérepresentanter vid ca en tredjedel. När det gäller högskolor förekommer särskilda studerandeombud mycket sällan medan representanter för de studerande finns vid nästan 90% av skyddskommittéerna. Landstingskommunala gymnasieskolor och högskolor visar ungefär samma bild som den övriga gymnasie- och högskoleutbildningen. Folkhögskolor avviker endast i det avseendet att det där är vanligare med elevskyddsombud.

Inom högskolan där kårobligatorium råder utses representanterna till skyddsverksamheten av kåren på samma sätt som studeranderepresentanter i andra slags organ. I övrigt förekommer val både genom elevkår, elevråd, elevorganisation och på andra sätt. Formerna varierar både mellan olika skolformer och beroende på lokala förutsättningar. När det gäller elevrepresentanternas uppgifter och arbetssätt framgår av arbetsgruppens enkät att skyddskommittérepresentanterna endast undantagsvis har rätt

3 Allmän motivering

3.1 Allmänna utgångspunkter

Alltsedan arbetsmiljölagens tillkomst har elevernas arbetsmiljö blivit föremål för ökad uppmärksamhet. Det finns flera orsaker till detta. Enligt betänkandet har vissa problem inom skolan förstärkts eller kommit alltmer i blickpunkten.

Det gäller nedslitna lokaler med stora brister i fråga om ventilation, sanitär utrustning, belysning m. m. Det gäller också t. ex. mobbning och våld. Påtagligt är vidare att inslagen av yrkespraktik i olika former har ökat i grundskolan och gymnasieskolan.

Det är knappast möjligt att fånga in elevernas arbetsmiljöproblem i en allmän beskrivning. Problemen är till stor del desamma som förekommer i yrkeslivet. I många slags utbildningar förekommer sålunda lokaler, maskinell utrustning, laboratorieutrustning, fordon m. m. av samma slag som i yrkeslivet. Dessutom har som nämnts inslagen av praktik på arbetsplatser utanför skolan ökat.

I elevernas arbetsmiljö finns dessutom arbetsmiljöfrågor som inte har motsvarighet i yrkeslivet. Mål i läroplaner och liknande förhållanden kan exempelvis ge upphov till arbetsmiljöfrågor av speciell art. Här kan också erinras om att framför allt för de yngre eleverna finns vissa risker av speciell karaktär exempelvis när det gäller relationer mellan elever.

Arbetsmiljölagen lägger fast principen att elever skall ha rätt att själva kunna påverka sin arbetsmiljö. En allmän bestämmelse om samverkan finns i 3 kap. 1 § arbetsmiljölagen som gäller elever med undantag för de som går i de sex första årskurserna i grundskolan. Principen återfinns också i de gällande skolförfattningarna.

När det gäller att förbättra arbetsmiljön i skolan och högskolan är det väsentligt att ta tillvara den resurs som elevernas engagemang och medverkan utgör. Inte minst viktig är den attitydpåverkan som en medverkan i arbetsmiljöarbetet kan innebära. Det är därvid viktigt att eleverna kan medverka i arbetsmiljöarbetet i organiserade former och delta i de diskussioner som förs mellan arbetsgivare och arbetstagare. Som tidigare nämnts finns numera en riklig erfarenhet från högstadiet och uppåt av att eleverna deltar som adjungerade i skyddskommittéerna med rätt att yttra sig och ställa förslag samt även av elevmedverkan genom deltagande i skyddsronder m. m. Enligt vunna erfarenheter har eleverna kunnat bidra konstruktivt i arbetsmiljöarbetet. Till detta kommer värdet av att eleverna som en förberedelse för arbetslivet får lära sig att delta i det samspel mellan olika parter som förutsätts i arbetsmiljölagen.

Att eleverna inte utan vidare kunnat passas in i systemet med skyddsombud och skyddskommittéer beror bl. a. på att systemet till stor del vilar på avtal mellan arbetsmarknadens parter. Utgångspunkten har tidigare varit

att elevmedverkan skulle åstadkommas genom överenskommelser mellan parterna. Som tidigare nämnts har riksdagen numera ställt sig bakom en lagstiftning på detta område. Av remissammanställningen framgår också att övervägande flertalet remissinstanser nu är positiva till en lagstiftning om elevmedverkan.

Enligt min uppfattning bör därför elevernas rätt till medverkan i arbetsmiljöarbetet nu slås fast i arbetsmiljölagen.

För att lagstiftningen skall bli överskådlig bör de nya bestämmelserna införas i arbetsmiljölagen respektive arbetsmiljöförordningen (1977:1166) efter samma mönster som för närvarande gäller för arbetstagarnas skyddsombud. Föreskrifter om antalet elevskyddsombud, formerna för medverkan vid skyddskommittésammanträde samt vilka som skall representera eleverna i skyddskommittén bör därför finnas i arbetsmiljöförordningen.

3.2 Elevernas medverkan i arbetsmiljöarbetet

Mitt förslag: De som genomgår utbildning skall av huvudmannen för utbildningen ges tillfälle att genom elevskyddsombud medverka i skyddsarbetet på arbetsstället.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget i stort eller lämnar det utan erinran. Landstingsförbundet instämmer i att en bra arbetsmiljö skall eftersträvas men föredrar lokala lösningar framför en formell lagreglering. Flera elevorganisationer anser att eleverna skall ha samma rätt till en bra arbetsmiljö som yrkesverksamma och lika möjligheter att påverka den. De anser att arbetsgruppens förslag inte i tillräcklig omfattning tillgodoser elevernas krav. Kommunförbundet anför att arbetsgruppens förslag troligen blir en temporär lösning eftersom arbetsmarknadens parter kan komma att finna nya samverkansformer där frågor enligt arbetsmiljölagen och medbestämmandelagen behandlas i samma forum. Svenska Kommunalarbetareförbundet och SACO/SR påpekar att arbetsmiljöfrågor numera behandlas även i andra samverkansorgan än skyddskommitté. Sveriges Förenade Studenter (SFS), Elevorganisationen i Sverige och Sveriges Folkhögskoleelevers förbund (SFEF) anser att elevskyddsombuden skall ha stoppningsrätt på samma sätt som arbetstagarnas skyddsombud har enligt 6 kap. 7 § arbetsmiljölagen.

Skälen för mitt förslag: Som tidigare framgått har elevmedverkan i arbetsmiljöarbetet sedan arbetsmiljölagens tillkomst provats på många håll och i olika former. Elevskyddsombudens uppgifter har emellertid varierat såväl lokalt som mellan olika stadier och skolformer. Det har bl. a. framkommit att den elevmedverkan som finns i dag vid universitet och högskolor i stor utsträckning är koncentrerad till skyddskommittéer och skyddsronder medan man inom andra skolformer har försökt sprida verksamheten mer till det vardagliga arbetet.

Elevmedverkan i skyddsarbetet har en särskild uppgift att fylla vid sidan

om det allmänna samråd med eleverna respektive de studerande som skall ske enligt skol- och högskoleförfattningarna. Syftet är att de arbetsmiljörepresentanter som föreslås från högstadiet och uppåt skall känna ett särskilt ansvar och vara aktiva när det gäller att observera och driva arbetsmiljöfrågorna. Det är också viktigt att elevskyddsombud kommer med i de diskussioner om skolans arbetsmiljö som förs i skyddskommittéerna. Självfallet bör elevskyddsombuden också medverka i skyddsronder. Detta torde inte kräva någon uttrycklig bestämmelse. Av grundläggande betydelse är att elevskyddsombuden i den dagliga verksamheten kan observera, kanalisera och hjälpa till med lösning av arbetsmiljöfrågor. Deras insatser får sålunda inte begränsas till medverkan i skyddskommittésammanträden och skyddsronder.

Det är naturligt att ha arbetsmiljölagens och arbetsmiljöförordningens regler om skyddsombud och skyddskommittéer som utgångspunkt när man beskriver elevskyddsombudens uppgifter.

Allmänt bör gälla att elevskyddsombuden skall beredas tillfälle att delta i skyddsarbetet i alla väsentliga avseenden. Här ligger bl. a. att delta i planering av nya eller ändrade lokaler, arbetsmetoder eller arbetsförhållanden i övrigt.

Elevskyddsombuden bör verka i samarbete inte bara med företrädare för utbildningsanordnaren, t. ex. en skolledare eller lärare, utan också med arbetstagarnas skyddsombud.

Som framhållits i det föregående är det viktigt att eleverna är med i de diskussioner om skolans arbetsmiljö som förs i skyddskommittéerna. Antalet ledamöter i skyddskommittéerna regleras i avtal mellan arbetsmarknadsparterna. Denna möjlighet står inte öppen när det gäller elevskyddsombud. I propositionen (1988/89:4) om skolans utveckling och styrning angavs att det för varje årskurs på grundskolans högstadium och för varje studieväg i en gymnasieskola skulle utses två företrädare för eleverna med uppgift att medverka i skolans skyddsverksamhet. Bland dem skulle utses två representanter som med närvaro och yttranderätt skulle ingå i skolans skyddskommitté. Regler härom bör införas i arbetsmiljöförordningen. Jag anser att detta för gymnasieskolans del bör innebära att två företrädare utses för varje linje och för varje specialkurs om minst ett år. När det gäller övriga skol- och utbildningsformer kommer jag att i enlighet med betänkandet föreslå enbart en allmän föreskrift om att antalet elevskyddsombud bestäms med hänsyn till elevernas antal och arbetsförhållanden.

En del remissinstanser anser att elevskyddsombuden härutöver även skall ha rätt att lägga fram förslag, anteckna avvikande mening till protokollet eller ges beslutanderätt. Någon fullständig anpassning till de förhållanden som gäller för arbetstagarnas ledamöter i skyddskommittéerna kan emellertid enligt min bedömning inte ske. Detta beror framför allt på att verksamheten i skyddskommittéerna till stor del regleras i avtal.

Frågor som gäller beslutsfattande i skyddskommittén och kommitténs arbetsformer regleras inte närmare i arbetsmiljölagen. En skyddskommitté har därför inte skyldighet att föra protokoll vid ett sammanträde om inte detta reglerats i avtal mellan parterna. Enligt min uppfattning bör emeller-

tid även yttranden av elevskyddsombud antecknas vid de tillfällen det förs protokoll över vad som förevarit vid ett skyddskommittésammanträde.

När det gäller kravet att elevernas företrädare skall ha förslagsrätt i skyddskommittéerna vill jag i likhet med utbildningsutskottet framhålla att elevskyddsombuden är att betrakta som adjungerade ledamöter och därför inte kan ha förslagsrätt (UbU 1988/89:7, sid. 34). Här avses förslagsrätt i formell mening med bl. a. krav på att kommittén skall ta ställning till förslaget, t.ex. genom omröstning. Givetvis har elevskyddsombuden rätt att föra fram idéer och önskemål. Det ligger i rätten att yttra sig och är grundtanken bakom förslaget.

Av elevskyddsombudens ställning i skyddskommittén följer att de inte heller kan ha beslutsrätt.

När det gäller Svenska Kommunalarbetareförbundets och SACO/SR:s påpekande att arbetsmiljöfrågor numera behandlas även i andra samverkansorgan än skyddskommitté vill jag anföra följande. En klar åtskillnad mellan medbestämmandefrågor och andra arbetsmiljöfrågor finns inte. Elevskyddsombuden har emellertid enligt förslaget alltid rätt att närvara i sådana skyddskommittéer som bildats enligt 6 kap. 8 § arbetsmiljölagen. Av paragrafen framgår att sådana kommittéer alltid skall finnas vid alla arbetsställen där minst femtio arbetstagare regelbundet sysselsätts.

Någon fullständig anpassning till de regler som gäller för arbetstagarnas skyddsombud kan som nämnts inte ske. De bestämmelser i arbetsmiljölagen som har en i huvudsak arbetsrättslig grund kan inte föras över till elevområdet. Det gäller i synnerhet bestämmelsen om stoppningsrätt i 6 kap. 7 § arbetsmiljölagen. Stoppningsrättens betydelse när det gäller arbetstagare ligger i att upphörande med arbetet inte arbetsrättsligt kan betraktas som arbetsvägran när ett skyddsombud har stoppat arbetet.

Lagrådet har i sitt yttrande förordat att rubriken till kapitel 6 "Samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare" bör kompletteras med "m. m." för att täcka även de nya bestämmelserna om elevmedverkan i 6 kap. 17 och 18 §§. Jag delar lagrådets uppfattning i denna fråga.

För att lättare kunna finna de nya bestämmelserna om elevmedverkan i arbetsmiljöarbetet förordar *lagrådet* dessutom att en hänvisning görs i 1 kap. 2 § arbetsmiljölagen genom att till andra stycket fogas en ny andra mening av följande lydelse. "I fråga om elever finns dessutom särskilda bestämmelser i 6 kap. 17 och 18 §§." Jag delar lagrådets uppfattning att en sådan förtydligande hänvisning är motiverad.

3.3 Sättet för val av elevskyddsombuden m. m.

Mitt förslag: Elevskyddsombuden utses av eleverna.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt förslag vad avser sättet för val av elevskyddsombuden men däremot inte när det gäller benämningen av elevernas företrädare. Arbetsgruppen har föreslagit att dessa skall benämnas elevrepresentanter.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Skolöverstyrelsen (SÖ) delar arbetsgruppens uppfattning att det inte finns skäl att närmare reglera sättet att välja elevskyddsombuden utöver att dessa skall utses av eleverna. SACO/SR föreslår att studentkåren utser elevskyddsombud där kårobligatorium föreligger. SACO/SR föreslår vidare en precisering av lagtexten på så sätt att det kommer till uttryck att elevskyddsombuden skall väljas bland eleverna. Några remissinstanser är av den uppfattningen att elevernas representanter bör få benämningen elevskyddsombud. Kooperativa institutet påpekar att skillnad bör göras mellan elevens medverkan i det dagliga skyddsarbetet och deltagandet i skyddskommittésammanträde. De förra bör kallas elevskyddsombud och de senare elevrepresentanter.

Skälen för mitt förslag: Arbetsgruppen har föreslagit att elever som deltar i arbetsmiljöarbetet skall kallas elevrepresentanter för att markera att en skillnad finns mellan elevernas och arbetstagarnas skyddsombud. Även *lagrådet* förordar att en annan beteckning än elevskyddsombud väljs för de av eleverna utsedda representanterna. Ett alternativ kan enligt lagrådets mening vara att återgå till det av arbetsgruppen föreslagna uttrycket elevrepresentanter. Eftersom ett elevskyddsombud inte avses att få samma ställning som ett vanligt skyddsombud eller ledamot av skyddskommitté kan det i remissen valda uttrycket, enligt lagrådets uppfattning, uppenbarligen ge upphov till onödiga problem vid tillämpning av såväl arbetsmiljö- som sekretesslagstiftningen. För den som inte har förarbetena tillgängliga kan det, menar lagrådet, exempelvis vara svårt att inse att bestämmelserna om skyddsombud i 7 kap. 13 § och 9 kap. 3 § arbetsmiljölagen samt 14 kap. 7 § sekretesslagen inte gäller i fråga om elevskyddsombud. Lagrådet påpekar att man i sammanhanget måste beakta att den föreslagna lagstiftningen skall tillämpas av personer som saknar juridisk utbildning.

För egen del anser jag att benämningen elevskyddsombud är att föredra eftersom den på ett bättre sätt markerar betydelsen av elevernas medverkan. De eventuella tillämpningsproblem som kan uppstå kommer enligt min uppfattning knappast att bli av den omfattningen att benämningen elevskyddsombud måste frångås. Med elevskyddsombud avses därvid även de som representerar de studerande i högskola och vuxenutbildning.

Valsättet varierar mycket för de elevskyddsombud som finns i dag. I ungdomsskolan och kommunal vuxenutbildning förekommer val genom elevråd, elevorganisationen eller på annat sätt. Inom högskolan där kårobligatorium råder sker valen genomgående genom studentkårer eller elevkårer. Det är enligt min mening inte lämpligt att i arbetsmiljölagen närmare reglera valsättet. Lagen bör i detta avseende endast innehålla en bestämmelse om att elevskyddsombuden väljs av eleverna. Direktval bör sålunda alltid vara ett alternativ.

Jag anser att en precisering av lagtexten på sätt SACO/SR föreslagit är behövlig. Tanken bakom mitt förslag är ju just att eleverna genom egna representanter skall få delta i arbetsmiljöarbetet på arbetsstället.

Mitt förslag: Elevernas rätt att medverka i skyddsarbetet begränsas till vad som är rimligt med hänsyn till utbildningens art och utbildningsperiodens längd.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser med undantag av SFS tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. SFS anför att all utbildning inom högskolan måste omfattas av skyddsarbetet och att det inte finns anledning att göra någon avgränsning för speciella områden eller utbildningar. Elevorganisationen i Sverige befarar att godtycke kan bli följden om beslutsfattare vid en skola själva med hänvisning till utbildningens art och utbildningsperiodens längd får avgöra när elevrepresentation skall ske.

Skälen till mitt förslag: Varken texten i arbetsmiljölagen eller lagmotiven ger någon skarp avgränsning av vilka slags verksamheter som lagen avser gälla inom utbildningsområdet. Tydligt är att fritidsverksamhet av ren hobbykaraktär inte räknas hit. När det gäller fritidsaktiviteter varierar ingår moment av utbildning hänvisar motiven endast till att det i första hand är yrkesinriktad utbildning som arbetsmiljölagen gäller för inom utbildningsområdet. I övrigt sägs i motiven att arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter inte kan ges samma innehåll över lagens hela tillämpningsområde och att detta är ett förhållande som får uppmärksammas i arbetarskyddsstyrelsens författningsarbete.

Frågan om utbildningens längd saknar i princip betydelse för arbetsmiljölagens tillämplighet. Under lagen faller sålunda exempelvis s. k. korta kurser vid folkhögskolorna. Sådana kurser är ibland inte längre än ett par dagar. Liknande korta kurser förekommer inom t. ex. arbetsmarknadsutbildningen. I sammanhanget kan också nämnas den verksamhet i form av PRAO i grundskolan och för gymnasieskolans del sådan utbildning som är förlagd till arbetsplats utanför skolan, bl. a. arbetsteknik och liknande praktiska ämnen (t. ex. vårdpraktik). Dessa verksamheter har stor omfattning på vissa utbildningslinjer inom skolan. Enligt uppgifter från skolöverstyrelsen är det sällsynt att eleverna är längre tid än ett par till några veckor på samma arbetsplats i samband med sådana inslag i utbildningen som PRAO.

En lagbestämmelse om organiserad samverkan i arbetsmiljöfrågor på elevområdet bör emellertid enligt min mening innehålla en avgränsning mot fritidsaktiviteter som ingår moment av utbildning och mot korttidsutbildning. Att i lagstiftningen precisera vad för slags utbildning som skall omfattas är å andra sidan inte lämpligt. Inte heller synes det lämpligt att slå fast ett bestämt tidsmätt som krav för att bestämmelsen skall vara tillämplig.

Jag förordar att i lagen i stället görs en hänvisning till vad som är rimligt med hänsyn till utbildningens art och utbildningsperiodens längd. Med en sådan hänvisning bör det vara klart att bestämmelsen inte omfattar fritidsbetonade aktiviteter även om utbildningsmoment ingår. Det bör också stå

klart att sådana korta kurser och sådan verksamhet av praktikkaraktär som nämnts i det föregående inte avses falla under bestämmelsen. Vad gäller tidsfaktorn anser jag att det i allmänhet inte kan vara rimligt att välja elevskyddsombud som skall sättas in i skyddsarbetet när det gäller utbildningar som är kortare än ca en termin eller ca fyra månader. En betydande flexibilitet måste dock finnas.

Skyddsombud skall enligt arbetsmiljölagen utses på arbetsställen med normalt minst fem arbetstagare. Någon motsvarande bestämmelse i fråga om elevskyddsombud föreslås inte. Det ligger i sakens natur att en förutsättning för att elevskyddsombud utses är att detta är meningsfullt med hänsyn till antalet elever.

När det gäller de närmare praktiska avgränsningarna bör dessa göras i form av verkställighetsföreskrifter. Därmed elimineras riskerna för det godtycke Elevorganisationen befarar beträffande vilka utbildningar som omfattas av regeln om elevernas medverkan i arbetsmiljöarbetet.

3.5 Rätt till information

Mitt förslag: Elevskyddsombuden skall ha rätt till den information som behövs för uppdraget med undantag av sådana uppgifter som omfattas av tystnadsplikt enligt 7 kap. 13 § första stycket arbetsmiljölagen. I det allmänna verksamheten gäller sekretesslagen (1980:100).

Arbetsgruppens förslag: Ingen särskild bestämmelse om rätt till information för elevskyddsombuden behöver införas i arbetsmiljölagen.

Remissinstanserna: Några remissinstanser anför att elevskyddsombuden bör ges en uttrycklig rätt till information. De flesta remissinstanser är eniga om att yngre elever inte bör ha rätt att ta del av vissa känsliga personuppgifter. Däremot är flera remissinstanser av den uppfattningen att åtminstone vuxna elever bör få samma rätt till information som arbetstagarnas skyddsombud.

Skälen till mitt förslag: Skyddsombud har enligt 6 kap. 6 § arbetsmiljölagen rätt till de upplysningar som behövs för verksamheten. Detta kan gälla även hemlig information t.ex. personuppgifter i s.k. anpassningsärenden eller företagshemligheter. En skyddskommittéledamot kan få del av samma uppgifter om de behandlas i skyddskommittén. Inom den privata sektorn har skyddsombud och skyddskommittéledamöter tystnadsplikt enligt 7 kap. 13 § arbetsmiljölagen bl.a. för uppgift om enskilda personliga förhållanden. I fråga om arbetsställen i det allmänna verksamheten gäller istället bestämmelser i sekretesslagen (1980:100). Att information som är hemlig enligt sekretesslagen kan lämnas till skyddsombud grundar sig på 14 kap. 7 § sekretesslagen där det sägs att sekretess enligt vissa paragrafer inte hindrar att myndighet fullgör vad som i lag är föreskrivet om skyldighet att lämna information till företrädare för arbetstagarorganisation eller skyddsombud. Dessa har sedan tystnadsplikt enligt

sekretesslagen. Brott mot arbetsmiljölagens och sekretesslagens tystnadspliktsbestämmelser sanktioneras genom en ansvarsbestämmelse i 20 kap. 3 § brottsbalken.

Prop. 1989/90:61

Arbetsgruppen har anfört att bestämmelser om att eleverna skall beredas tillfälle att medverka i skyddsarbetet på arbetsplatser får anses innebära att deras representanter får de upplysningar — låt vara inte hemliga sådana — som är nödvändiga för att delta i skyddsarbetet. Jag delar arbetsgruppens uppfattning om att det i begreppet medverkan bör ligga en rätt att få del av för uppdraget erforderliga uppgifter. Elevskyddsombudens uppdrag kan emellertid inte preciseras på samma sätt som för arbetstagarnas skyddsombud eller för en skyddskommittéledamot. För arbetstagarnas skyddsombud gäller som nämnts 6 kap. 6 § arbetsmiljölagen medan skyddskommittéledamöternas rätt till information anses följa av bestämmelserna om skyddskommitténs uppgifter enligt 6 kap. 9 § arbetsmiljölagen. Om elevskyddsombudens rätt till information lämnas oreglerad kan en oklarhet uppkomma om i vilken omfattning de har en sådan rätt. Jag anser det därför vara viktigt att i arbetsmiljölagen slå fast att elevskyddsombuden har en rätt att få ta del av sådan information som de behöver för sitt uppdrag och som inte är hemlig.

För det offentliga skolväsendet finns regler om sekretess vad avser uppgifter som rör enskilds personliga förhållanden. Det är i första hand uppgifter om enskilda anställda eller studerande som kan vara känsliga. Det finns emellertid flera skäl till varför sekretesslagens bestämmelser om inskränkningar i tystnadsplikten inte bör bli tillämpliga på elevskyddsombud. Enligt 7 kap. 9 § sekretesslagen gäller särskilt sträng sekretess beträffande den särskilda elevvården som tar sikte på uppgifter hos psykolog och kurator. Sekretessen för uppgifter om enskilds personliga förhållanden gäller med omvänt skaderekvisit vilket innebär att uppgifter bara får lämnas ut om det är klart att utlämnandet inte kan vara menligt för den enskilde. Jag anser inte att det är lämpligt att elevskyddsombuden är närvarande när dessa känsliga frågor behandlas. Skyddsintresset för den enskilde måste här väga över. De sanktionsmöjligheter enligt brottsbalken som följer av brott mot tystnadsplikten utgör också en anledning till varför elevskyddsombuden, som till en del inte är myndiga, inte bör likställas med arbetstagarnas skyddsombud när det gäller rätten till hemlig information. Det förhållandet att jag inte föreslår någon inskränkning i sekretessen enligt 14 kap. 7 § sekretesslagen innebär således att hemlig information inte får lämnas ut till elevskyddsombud med stöd av denna paragraf.

3.6 Elevskyddsombudens rätt till ledighet och utbildning

Mitt förslag: Huvudmannen för utbildningen skall se till att elevskyddsombuden får den utbildning och den ledighet som behövs för uppdraget.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. LO framhåller att även lärarna måste erhålla kompletterande kunskaper för att på rätt sätt förmedla arbetsmiljölagens intentioner till eleverna. Elevorganisationen i Sverige anser att det är Elevorganisationen som skall ansvara för att elevskyddsombuden får sin utbildning och därigenom garantera att alla elever får lika utbildning. Även Kooperativa institutet anser att Elevorganisationen bör genomföra utbildningen av elevskyddsombuden. Svenska kommunförbundet förutsätter att statsmedel utgår för att täcka utbildningskostnaderna för elevskyddsombuden. Även SACO/SR är tveksam till arbetsgruppens bedömning att kostnaderna för utbildning och extra undervisning ryms inom ramen för de lokalt disponibla medlen för utvecklingsarbete inom skolan. SACO/SR anser att kostnaderna för extraundervisning beträffande högskolan bör täckas genom en ökning av studiemedelsbidraget. SFS delar arbetsgruppens åsikt om att kostnaderna för extraundervisningen och belastningarna på studiemedelssystemet kan förväntas bli små. Däremot anser SFS att det är principiellt fel att studenterna skall bekosta sitt deltagande genom studielån. SFS föreslår därför att representanterna skall arvoderas som kompensation för ökad skuldsättning.

Skälen till mitt förslag: Frågan om ledighet för elevskyddsombuden har en annan innebörd för elever än för arbetstagare med arbetsskyldighet och rätt till lön. När det gäller elever blir det i stället fråga om överväganden som utgår från bestämmelser om skolplikt eller om rätt till utbildningsbidrag.

Huvudmannen för utbildningen bör få ansvaret för att elevskyddsombuden får den ledighet som de behöver för uppdraget.

När det gäller det offentliga skolväsendet finns redan i skolförfattningarna föreskrifter om ledighet. I dessa författningar bör även regleras de närmare formerna för elevskyddsombudens ledighet.

Frågan om ledighet för elevskyddsombuden har samband med frågan om extraundervisning. Jag delar den uppfattning som framförs i betänkandet att man får räkna med ett begränsat behov av extraundervisning för att ersätta den lektionstid som elevskyddsombud använder för skyddsarbetet. Detta torde vara aktuellt endast i ungdomsskolan och där endast för vissa elever som engagerar sig i större omfattning. Vissa nuvarande föreskrifter om stödundervisning kan därvid behöva kompletteras.

Enligt 6 kap. 4 § arbetsmiljölagen skall arbetsgivare och arbetstagare gemensamt svara för att arbetstagarnas skyddsombud får erforderlig utbildning. När det gäller elevskyddsombud anser jag att det är lämpligast att respektive huvudman för utbildningen får ansvaret för att de valda elevskyddsombuden får adekvat utbildning för uppdraget. Beslutsfattaren får sedan avgöra om utbildningen skall ske i egen regi eller på annat sätt t. ex. genom en elevorganisation.

När det gäller utbildningens längd anser jag inte att denna bör fastställas i lagen utan bör vara flexibel och kunna anpassas efter elevernas behov och samhällets utveckling. Den i promemorian föreslagna omfattningen om en dags utbildning bör kunna fungera som riktlinje.

När det gäller kostnaderna för reformen i stort dvs. huvudsakligen

kostnader för utbildning av elevskyddsombuden har arbetsgruppen i betänkandet räknat med en genomsnittlig utbildningstid om en dag till en kostnad per individ av 200 kr. Den totala årliga kostnaden för utbildning av elevskyddsombud i arbetsmiljöarbetet beräknas bli ca 2 miljoner kr. Då inkluderas inte lokalkostnader och andra fasta kostnader eftersom dessa inte antas påverkas av förslaget. En förutsättning för beräkningen är att man liksom i den utbildning som sker för närvarande kan åstadkomma besparingar genom samordning i vissa fall med utbildning av lärarrepresentanter samt genom insatser från elevernas organisationer.

Beräffande kostnaderna hänvisas i propositionen om skolans utveckling och styrning till medel som disponeras lokalt för utvecklingsarbete inom skolan. Av 20 § första stycket 4 förordningen (1982:608, ändrad senast 1989:377) om statsbidrag till lokal skolutveckling m. m. framgår att bidragsdelen för lokalt utvecklingsarbete får användas till utvecklingsarbete som har till syfte att främja och stärka elevernas inflytande och medbestämmande. I samma paragraf åläggs skolstyrelse och rektor att se till att detta ändamål tillgodoses. Det är min uppfattning att med reformen följande kostnader ryms inom ramen för de medel som på detta sätt disponeras för utvecklingsarbete inom grundskolan, gymnasieskolan och den kommunala utbildningen för vuxna.

När det gäller universitet, högskolor, folkhögskolor m. fl. finns inte särskilda medel avsatta för utvecklingsarbete. Det är emellertid min uppfattning att de kostnader som reformen medför kan täckas av de medel som respektive utbildning disponerar för sin verksamhet.

Många högskolestuderande är idag aktiva i olika slags kårfackligt arbete. Det är vanligt att förena flera uppdrag som ofta griper in i varandra. En förlängning av studietiden enbart på grund av ifrågavarande uppdrag kommer därför endast att ske i undantagsfall. Jag delar den uppfattning som framförs i betänkandet att kostnaderna för eventuell extraundervisning när det gäller universitets- och högskolestuderande kan antas vara marginella. De bör därför enligt min uppfattning kunna täckas av nuvarande studiemedelstildelning.

3.7 Arbetsmiljölagens tillämpning på grundskolans låg- och mellanstadier

Mitt förslag: Arbetsmiljölagen görs tillämplig även för elever på grundskolans låg- och mellanstadier. Reglerna om elevmedverkan skall dock inte gälla elever i årskurs 1 – 6 i grundskolan eller motsvarande ungdomsutbildning.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i stort sett med mitt förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker eller lämnar förslaget utan erinran vad gäller lagens tillämplighet även på grundskolans låg- och mellanstadier. Samtliga remissinstanser med undantag av styrelsen för samhällsvetenskap vid universitetet i Lund tillstyrker förslaget eller

lämnar det utan erinran vad avser begränsningen av elevmedverkan för yngre elever. Riksförbundet Hem och Skola har anfört att representanter för föräldrarna bör kunna företräda eleverna vid skyddsronde och i skyddskommitté i låg- och mellanstadieskolor.

Skälen till mitt förslag: Ett motiv till att elever på grundskolans låg- och mellanstadier i dag inte omfattas av arbetsmiljölagen är att det vid lagens tillkomst inte ansågs förekomma några moment på dessa stadier som kunde jämföras med yrkesarbete och där yrkesinspektionens speciella sakkunskap kunde komma till nytta. År 1978 då arbetsmiljölagen trädde i kraft förekom inte praktisk arbetslivsorientering (PRAO) på låg- och mellanstadierna. Den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80) gjorde detta möjligt och PRAO förekommer nu i de lägre årskurserna i viss omfattning.

Numera är det befogat att låta arbetsmiljölagen omfatta hela skolan. Särskilt med tanke på att skadorna på mellanstadiet enligt gjorda undersökningar är fler än på högstadiet förefaller det rimligt att man vid genomgång av lokaler, belysning etc. skall ha stöd av arbetsmiljölagen även när det gäller de yngre eleverna. Härtill kommer det vidgade arbetsmiljöbegreppet som medför att skyddsarbetet numera inte är lika bundet till mekaniska och kemiska risker och liknande som tidigare. Vidare kan en elevmedverkan i lämpliga former vara av värde även på nivåer som ligger under högstadiet.

Det är enligt min mening därför naturligt att utvidga arbetsmiljölagen till att gälla även för låg- och mellanstadierna i samma omfattning som lagen i dag gäller för utbildningsområdet i övrigt.

Jag delar emellertid också den uppfattning som framförs i betänkandet att de nu föreslagna nya reglerna om organiserad elevmedverkan inte bör gälla för elever i årskurserna 1–6 i grundskolan. I likhet med styrelsen för samhällsvetenskap vid universitetet i Lund anser jag dock att även de yngre barnen utgör en resurs som det gäller att tillvarata. De yngre eleverna bör därför i takt med sin mognad få möjlighet att i olika former vid sidan av det organiserade skyddsarbetet få delta i skolans arbetsmiljöarbete. För tydlighetens skull bör framhållas att vuxna som studerar på en nivå, som motsvarar högst årskurs 6 i grundskolan, genom att delta i grundutbildning för vuxna (Grundvux) naturligtvis skall kunna medverka i skolans arbetsmiljöarbete på samma sätt som gäller för elever och studerande på högre utbildningsnivåer.

Avsikten med mitt förslag är som tidigare nämnts att eleverna skall medverka genom elevskyddsombud utsedda bland eleverna. Genom medverkan skall eleverna ha möjligheter att påverka sin arbetsmiljö samt som en förberedelse för arbetslivet lära sig att delta i det samspel mellan olika parter som förutsätts i arbetsmiljölagen. Även de yngre eleverna skall som tidigare anförts i olika former ta del i arbetsmiljöarbetet. Jag anser det därför inte nödvändigt eller lämpligt att såsom Riksförbundet Hem och Skola föreslagit införa en föreskrift om att föräldrar skall representera de yngre eleverna.

Jag förordar att de nya bestämmelserna får träda i kraft den 1 juli 1990.

5 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom arbetsmarknadsdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160).

6 Specialmotivering

1 kap. Tillämpningsområde

2 §

Vid tillämpning av 2 kap., 3 kap. 1–14 §§, 17 § andra stycket och 18 § samt 7–9 kap. skall med arbetstagare likställas

1. den som genomgår utbildning,
2. den som under vård i anstalt utför anvisat arbete,
3. värnpliktig och annan som fullgör i lag föreskriven tjänstgöring eller som deltar i frivillig utbildning för verksamhet inom totalförsvaret.

Elever och vårdtagare som avses i första stycket 1 och 2 skall likställas med arbetstagare även vid tillämpning av 5 kap. 1 och 3 §§. I fråga om elever finns dessutom bestämmelser i 6 kap. 17 och 18 §§.

I fall som avses i första och andra styckena skall vad som i lagen sägs om arbetsgivare gälla den som driver den verksamhet i vilken arbetet utföres.

Genom en ändring i första stycket 1 blir arbetsmiljölagen i tillämpliga delar också gällande på låg- och mellanstadieelever i grundskolan. Ändringen har motiverats i avsnitt 3.7.

På förslag av lagrådet har en hänvisning till de nya bestämmelserna om elevmedverkan enligt 6 kap. 17 och 18 §§ gjorts i paragrafens andra stycke.

6 kap. Samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare m. m.

17 §

De som genomgår utbildning skall av huvudmannen för utbildningen ges tillfälle att genom elevskyddsombud medverka i skyddsverksamheten på arbetsstället, om det är rimligt med hänsyn till utbildningens art och utbildningsperiodens längd.

Elevmedverkan gäller dock inte elever i lägre årskurs än årskurs 7 i grundskolan eller motsvarande ungdomsutbildning.

Genom denna nya paragraf ges de som genomgår utbildning tillfälle att medverka i skyddsarbetet genom elevskyddsombud. Bestämmelsen har utförligt kommenterats under avsnitt 3.2.

Medverkan begränsas till vad som är rimligt med hänsyn till utbildningens art och utbildningsperiodens längd. När det gäller de närmare praktiska avgränsningarna bör dessa göras i form av verkställighetsföreskrifter.

Genom andra stycket införs en begränsning av bestämmelserna om elevmedverkan. Elever i de sex första årskurserna i grundskolan omfattas således inte av bestämmelserna om medverkan. Denna begränsning utesluter givetvis inte att även dessa elever ges möjlighet att efter förmåga delta i skolans arbetsmiljöarbete. Såsom framhållits i avsnitt 3.7 skall vuxna som studerar på en nivå som motsvarar högst årskurs 6 i grundskolan genom att delta i grundutbildning för vuxna (Grundvux) naturligtvis kunna medverka i det organiserade arbetsmiljöarbetet på samma sätt som elever och studerande på högre undervisningsnivåer.

18 §

Elevskyddsombuden utses av eleverna.

Huvudmannen för utbildningen skall se till att elevskyddsombuden får den utbildning och den ledighet som behövs för uppdraget.

Elevskyddsombuden har rätt till den information som behövs för uppdraget med undantag av information om uppgifter som är föremål för tystnadsplikt enligt 7 kap. 13 § första stycket. I fråga om uppgifter som är föremål för sekretess i det allmännas verksamhet gäller sekretesslagen (1980:100).

Av denna nya paragraf framgår att elevskyddsombuden skall utses av eleverna. Det förutsätts därvid att elevskyddsombuden väljs bland eleverna på arbetsstället.

Genom andra stycket åläggs huvudmannen för utbildningen att svara för att elevskyddsombuden får den utbildning och den ledighet som behövs för uppdraget. För elever inom det offentliga skolväsendet är det lämpligt att de närmare formerna för elevskyddsombudens ledighet och den därmed sammanhängande frågan om kompensationsundervisning regleras i skolförfattningarna. Där finns nämligen redan föreskrifter av dessa slag.

Genom tredje stycket ges elevskyddsombud rätt att ta del av de uppgifter som behövs för uppdraget med undantag av uppgifter enligt 7 kap 13 § första stycket arbetsmiljölagen, dvs. uppgifter om yrkeshemligheter, arbetsförfarande, affärsförhållande, enskildas personliga förhållande eller förhållande av betydelse för landets försvar. I det allmännas verksamhet gäller sekretesslagen (1980:100). Att någon inskränkning i sekretessen enligt 14 kap. 7 § sekretesslagen ej gjorts innebär således att hemlig information inte får lämnas ut till elevskyddsombuden med stöd av denna paragraf.

7 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta det av lagrådet granskade lagförslaget.

8 Beslut

Prop. 1989/90:61

Regeringen ansluter sig till föredragandens övervägande och beslutar att genom proposition anta det förslag som föredraganden lagt fram.

Sammanfattning av betänkandet Ds 1989:5

Elevmedverkan i arbetsmiljöarbetet, m. m.

Prop. 1989/90:61
Bilaga 1

Arbetsgruppen lägger i detta betänkande fram förslag till lagreglering av elevmedverkan i arbetsmiljöarbetet. Dessutom föreslås en utvidgning av arbetsmiljölagen när det gäller elever i grundskolans låg- och mellanstadier.

Under de år som gått sedan arbetsmiljölagen trädde i kraft har elevinflytandet på arbetsmiljöfrågor utvecklats utan stöd av särskild lagstiftning. Av en enkät, som arbetsgruppen har genomfört, framgår bl.a. att hälften av landets högstadieskolor och två tredjedelar av gymnasieskolorna har elevskyddsombud. Eleverna är också i viss utsträckning representerade i skyddskommittéer. Vid högskolorna är de studerande i regel representerade i skyddskommittéerna medan elevskyddsombud i stort sett saknas.

Det är viktigt att garantera eleverna rätt att delta i det organiserade arbetsmiljöarbetet och att skapa förutsättningar för ökad elevmedverkan. Arbetsgruppen föreslår därför nya bestämmelser i arbetsmiljölagen och arbetsmiljöförordningen om elevernas deltagande i arbetsmiljöarbetet.

Grundläggande enligt förslaget är att elever från högstadiet och uppåt skall ges tillfälle att i alla väsentliga avseenden medverka i arbetsmiljöarbetet på arbetsstället genom egna representanter. Dessa utses av eleverna.

Avsikten är att elevrepresentanterna i första hand skall verka nära den dagliga verksamheten. Samtidigt föreslås en bestämmelse att två elevrepresentanter inom varje skyddskommittéområde får närvara och yttra sig vid skyddskommittésammanträden. Elevrepresentanterna bestämmer själva vem eller vilka som skall företräda dem. Elevrepresentanter skall också delta i skyddsronder.

Den som driver den verksamhet, där arbetet utförs, skall enligt förslaget se till att elevrepresentanterna får den ledighet och den utbildning som behövs för uppdraget. De utbildningsansvariga myndigheterna förutsätts meddela närmare föreskrifter om ledighet och extraundervisning med anledning av ledigheten samt om arbetsmiljöutbildning.

Enligt arbetsgruppens mening kan någon fullständig anpassning inte ske till de regler som gäller för arbetstagarnas skyddsombud. Det hänvisas dels till de annorlunda förutsättningar som skapas av de fackliga organisationerna, dels till att vissa bestämmelser har en utpräglat arbetsrättslig bakgrund. Bestämmelserna om skyddsombuds rätt att avbryta arbetet förs sålunda enligt förslaget inte över till elevområdet. Det gör inte heller bestämmelserna om rätt till hemlig information och tystnadsplikt. Med stöd av den föreslagna bestämmelsen om att elever skall beredas tillfälle att medverka i arbetsmiljöarbetet bör emellertid deras representanter kunna få de upplysningar som behövs för att kunna delta i skyddsverksamheten.

De nya bestämmelserna om elevmedverkan föreslås gälla under förutsättning att det är rimligt med hänsyn till utbildningens art och utbildningsperiodens längd. Med detta avses en avgränsning gentemot i första hand korttidsutbildning liksom fritidsbetonade aktiviteter där utbildningsmoment ingår.

Arbetsgruppen föreslår vidare att arbetsmiljölagen blir tillämplig på

grundskolans låg- och mellanstadier i samma utsträckning som för närvarande gäller på skolområdet i övrigt. Om förslaget genomförs kommer låg- och mellanstadieelever att omfattas av lagens bestämmelser om arbetsmiljöns beskaffenhet och myndighetstillsyn och av den allmänna samverkansregeln i 3 kap. 1 §. De kommer däremot inte att omfattas av bestämmelserna om organiserad samverkan.

Arbetsgruppen förutser begränsade kostnader för arbetsmiljöutbildning av elevrepresentanter samt för extra undervisning som ersättning för förlorad lektionstid.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 1990.

Prop. 1989/90: 61
Bilaga 1

Sammanställning av remissyttranden över betänkandet (Ds 1989:5) Elevmedverkan i arbetsmiljöarbetet, m. m.

Prop. 1989/90:61
Bilaga 2

1 Remissinstanserna

Efter sedvanligt remissförfarande har yttrande över betänkandet avgivits av Svea hovrätt, juridiska fakulteten vid Uppsala universitet, barnmiljörådet, statens arbetsgivarverk (SAV), sjöfartsverket, Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), skolöverstyrelsen (SÖ), arbetsdomstolen, AMU-styrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, Sveriges lantbruksuniversitet, Socialstyrelsen, riksdagens ombudsmän (JO), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Sveriges förenade studentkårer (SFS), Elevorganisationen i Sverige, Sveriges folkhögskoleelevers förbund (SFEF), Riksförbundet Hem och Skola (RHS), Samarbetsorganisationen för Sveriges vuxenstuderande (SOSVUX), och Kooperativa institutet.

LO har bifogat yttrande från Kommunalarbetareförbundet. UHÄ har bifogat yttrande från tekniska högskolan i Stockholm (KTH), högskolan i Jönköping, universitet i Lund och Chalmers tekniska högskola.

Svenska arbetsgivareföreningen, Arbetslivscentrum, Sveriges AMU-elevers förbund och Handelshögskolan i Stockholm har avstått från att avge yttrande.

2 Allmänt

Barnmiljörådet, SAV, UHÄ, SÖ, AMU-styrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, Sveriges lantbruksuniversitet, socialstyrelsen, LO, TCO, SACO/SR, Elevorganisationen i Sverige, Riksförbundet Hem och Skola, SOSVUX och Kooperativa institutet tillstyrker förslaget i stort.

Svea hovrätt, sjöfartsverket, arbetsdomstolen och riksdagens ombudsmän har inte haft något att erinra.

Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet har inte funnit några avgörande invändningar mot förslaget men ifrågasatt om de föreslagna reformerna är de effektivaste om man vill trygga en god skolmiljö för eleverna eftersom lagen är beroende av hur arbetsmarknadens parter agerar.

Svenska kommunförbundet är positivt till arbetsgruppens förslag men tror att detta blir en temporär övergångslösning eftersom arbetsmarknadens parter kan komma att finna nya samverkansformer där frågor enligt arbetsmiljölagen och medbestämmandelagen behandlas i samma forum.

Landstingsförbundet är överens med arbetsgruppen om att en bra arbetsmiljö skall eftersträvas men framhåller lokala lösningar mellan parterna framför en formell lagreglering.

SFS har ställt sig positiv till betänkandet men påpekat att SFS utgångs-

punkt är att studenterna skall ha samma rätt till en bra arbetsmiljö som yrkesverksamma och ha lika möjligheter att påverka den.

SFEF har riktat kritik mot att folkhögskolan ej givits större möjlighet att deltaga i förarbetet och anser att betänkandet ger en ofullständig bild av olika utbildningssystem i Sverige.

3 Elevrepresentanternas uppgifter

SACO/SR anför. Arbetsgruppen förutsätter att elev/studeranderepresentanterna i sina uppdrag skall samråda med de fackliga organisationernas skyddsombud på arbetsplatsen. *SACO/SR* anser att elev/studeranderepresentanterna i första hand, utan obligatoriskt samråd med övriga skyddsombud, bör vända sig till utbildningsanordnarens ansvarige för arbetsmiljöfrågor. De bör också självständigt ha möjlighet att t. ex. tillkalla hjälp av tillsynsmyndigheten.

SFS håller med arbetsgruppen om att det är av grundläggande betydelse att studentrepresentanterna i den dagliga verksamheten kan observera, kanalisera och hjälpa till med lösning av arbetsmiljöfrågor.

Socialstyrelsen anser att samverkan bör ske med miljö- och hälsoskyddsnämnd, skolhälsovård och primärvård, samt övrig hälso- och sjukvård vid behov i elevmedverkan i arbetsmiljöarbetet som berör inomhusmiljön.

Styrelsen för samhällsvetenskap vid universitetet i Lund instämmer i att elevrepresentanter skall beredas tillfälle att delta i arbetsmiljöarbetet i alla väsentliga avseenden. Därvid betraktas elevrepresentanternas medverkan som viktig inte enbart i skyddskommittéer och skyddsronder utan också i den dagliga verksamheten med att förbättra arbetsmiljön.

LO anför. Elevernas medverkan i planering och utformning av den arbetsmiljö som de skall verka i bör ge dem ett större intresse för skolan, samt ge insikt om betydelsen av en god arbetsmiljö för elevens egen utveckling. Det bör därför betonas att det är viktigt att det inte enbart är de elever som utses till skyddsombud som skall få kunskaper om arbetsmiljön, utan att samtliga elever erhåller denna kunskap.

Svenska kommunalarbetsareförbundet ser positivt på möjligheten att elever mer aktivt deltar i skolans direkta arbetsmiljöarbete och därigenom kan lära sig att förstå samverkansfrågornas komplexitet när flera parter skall arbeta tillsammans.

4 Avgränsningsfrågor

SÖ instämmer i arbetsgruppens bedömning att en betydande flexibilitet bör finnas vid tillämpning av betänkandets rekommendationer mot t. ex. fritidsbetonade aktiviteter med utbildningsmoment, korta kurser och kortvarig praktik. Denna flexibilitet bör framhållas i de allmänna råd som enligt arbetsgruppen bör meddelas av *SÖ*.

Elevorganisationen anför. Det är bra att de som genomgår utbildning skall ges tillfälle att medverka men formuleringen "ges tillfälle" är inte bra eftersom det finns risk att vissa utbildningar undantas då rektorn tycker de är av fel art eller för korta trots att så inte är fallet.

SFS anför. All utbildning inom högskolan måste omfattas av skyddsarbetet. Det finns ingen anledning att göra någon avgränsning för speciella områden eller utbildningar. Det är av vikt att studenterna har skyddsombud som enligt lag kan delta vid skyddsronder. Studenterna skulle vidare, liksom övriga grupper, vara betjänta av skyddsombud på varje institution, då med samma befogenheter som de anställdas skyddsombud.

5 Sättet för val av elevrepresentanterna

SÖ delar arbetsgruppens uppfattning att inte närmare reglera sättet att välja elevrepresentanterna, utöver att dessa skall utses av eleverna. De allmänna råd från *SÖ* som arbetsgruppen föreslår, kan redovisa exempel på förfaranden under skiftande förhållanden.

SACO/SR anför. Arbetsgruppens förslag innefattar en lagbestämmelse om att elev/studeranderepresentanterna skall väljas av elever resp. studerande. *SACO/SR* föreslår här en precisering i vilken det kommer till uttryck att representanterna även skall väljas bland eleverna. För högskolan föreslår arbetsgruppen att studentkåren utser studeranderepresentanter där kårobligatorium föreligger. *SACO/SR*s ståndpunkt är att även de fackliga organisationernas studerandeorganisation bör kunna utse representanter. Kårobligatoriets vara eller icke vara är därtill föremål för utredning, eventuellt kommer det att avskaffas.

SFS anför. Studentrepresentanterna kan väljas av endera studentkårsfullmäktige, kårstyrelse eller det organ dessa delegerar till.

Elevorganisationen i Sverige anför. Att eleverna själva skall utse sina egna skyddsombud ställer vi oss självklart positiva till. Elevorganisationen är en facklig organisation, våra lokalavdelningar skall ha samma rätt som lärarnas och personalens fackförbund att utse elevskyddsombud på skolan. Att arbetsgruppen beslutat sig för att kalla elevskyddsombuden för "elevrepresentanter", visar att de inte vill ge dem samma status som "vuxna" skyddsombud. Att arbeta som skyddsombud, ha samma uppgifter och sitta med i skyddskommittén men inte få kalla sig skyddsombud är nedvärderande.

RHS anför. Begreppet elevskyddsombud bör införas för att markera ett likvärdigt förhållande med skolans skyddsombud i övrigt.

Kooperativa institutet anför. De kommunala skolstyrelserna skall besluta hur elevskyddsombuden skall utses. På de skolor där eleverna har valt att organisera sig i lokala avdelningar till Elevorganisationen eller elevkårer bör dessa få möjlighet att utse elevskyddsombuden och representanterna i skyddskommittéerna. Ett avsteg från denna princip innebär att man aktivt försvårar elevernas möjligheter att organisera sig fackligt och utöva inflytande. Vi noterar att utredningen konsekvent använder begreppet elevrepresentant. Eleverna kan utöva inflytande över sin arbetsmiljö på två sätt. Det ena genom att medverka i det reguljära skyddsarbetet, bl. a. delta på gemensamma skyddsronder eller genomföra egna skyddsronder. Det andra genom arbete i skyddskommittéerna. Elevernas företrädare utför ett arbete liknande arbetstagarnas skyddsombud, det är frågan om skyddsarbete. Därmed ser vi det som i högsta grad relevant och klargörande att

kalla dem elevskyddsombud. Detta innebär givetvis inte att de automatiskt får samma befogenheter som arbetstagarnas skyddsombud. I skyddskommittéerna ingår endast ett begränsat antal ledamöter. Vi ser det därmed relevant att elevernas företrädare i skyddskommittéerna benämnas elevrepresentant.

6 Antalet elevrepresentanter och ledighet för uppdraget

Flertalet remissinstanser har lämnat arbetsgruppens förslag utan erinran.

SACO/SR anser att man bör betrakta den skrivning i propositionen om skolans utveckling och styrning, som förordar två elevskyddsombud för varje årskurs resp. studieväg, som en nivåangivelse och inte som ett definitivt fastläggande.

Elevorganisationen i Sverige anför. Antalet elevskyddsombud måste anpassas med hänsyn till elevernas antal och arbetsförhållanden, men man bör samtidigt ha en riktlinje för skolorna att följa. Skolpropositionen ger förslaget två elevskyddsombud per årskurs i grundskolan, och två per linje i gymnasiet, vilket *Elevorganisationen* ser som ett rimligt antal. En förutsättning för att skyddsarbetet skall fungera bra på en så pass stor arbetsplats som skolan är, är att det finns många skyddsombud, valda av eleverna, som har inflytande och möjlighet att påverka. För att elevskyddsombuden skall ha möjlighet att arbeta på skolan behöver de ibland ta ledigt. Att utföra ett omfattande arbetsmiljöarbete enbart på raster och efter skoltid kan ofta vara svårt. Möten och skyddsronder genomförs oftast under skoltid. Skall man informera klasserna måste det också göras på dagen.

SFS anför. Antalet studentrepresentanter måste vara beroende av institutionens storlek och vilken typ av utbildning som bedrivs vid denna. Så kan det till exempel vara motiverat med fler studentskyddsombud vid institutioner där laborationer med farliga kemikalier är vanligt förekommande. Ledighet från undervisningen i nödvändig omfattning för att delta i arbetet ser *SFS* som en självklarhet. *SFS* delar i stort arbetsgruppens uppfattning om antalet studentrepresentanter i skyddskommittéerna. *SFS* tycker följande fördelning studenterna emellan vore lämplig — en student på grundutbildningsnivå, en forskarstuderande och en representant från studenthälsovården.

7 Arbetet i skyddskommittén

Styrelsen för samhällsvetenskap vid universitetet i Lund anför. I konsekvens med att eleverna garanterats rätt att delta i arbetsmiljöarbetets olika former bör elevrepresentanterna ges möjlighet att medverka i de beslut som tas inom skyddskommittéer.

TCO anför. Vad gäller rätt att närvara och lägga förslag i skyddskommittén anser *TCO* att det även bör innefatta rätt att anteckna avvikande mening till protokollet. De begränsningar som i övrigt gjorts i förslaget synes väl avvägda gentemot den avtalsmässiga hanteringen av skyddskommittéverksamheten.

Kooperativa institutet anför. Utredningen har diskuterat elevernas med-

verkan i skolans skyddskommittéer. Kooperativa institutet kan inte se att det idag finns tillräckligt starka argument för att eleverna skall bli fullvärdiga medlemmar i skyddskommittéerna. Däremot föreslår vi att eleverna blir ständigt adjungerade med närvaro-, yttrande- och förslagsrätt, samt rätt att föra avvikande mening till protokollet. På flera skolor arbetar man redan så med mycket gott resultat. Arbetsmiljölagen betonar samverkan för att medverka till en bra arbetsmiljö. Om eleverna hålls utanför kommittéerna, eller knappast ges några rättigheter alls, försvåras en reell samverkan. Samverkan måste bygga på likvärdiga och jämlika parter.

SACO/SR anser att elev/studeranderepresentanternas närvaro- och yttranderätt bör utvidgas till att även omfatta förslagsrätt i skyddskommittéer som inte har på kollektivavtal grundad beslutsrätt. *SACO/SR* förordar att frågor, som rör elev/studeranderepresentation i icke lagreglerade kommittéer, exempelvis centrala skyddskommittéer, löses genom lokala överenskommelser. Arbetsmiljöfrågor kan ofta behandlas såväl enligt AMLs som MBLs regelsystem. I arbetsmiljöavtalen är dock parterna överens om att frågor som faller inom skyddskommitténs område och behandlas där inte dessutom behöver förhandlas enligt MBL. Inget hindrar dock arbetstagarorganisationen att påkalla förhandling enligt MBL, även om frågan behandlats i skyddskommittén. *SACO/SR* anser att det kvarstår problem beträffande elev/studerandemedverkan i sådana grupper som hanterar såväl MBL som arbetsmiljöärenden. En klar "rågång" mellan medbestämmande och arbetsmiljöfrågor finns inte. Samtidigt är elevmedverkan i information och förhandling enligt MBL varken möjlig eller önskvärd.

SOSVUX är av den uppfattningen att elevrepresentanter förutom närvarorätt, yttrande och förslagsrätt även bör ha beslutanderätt.

SFEF anser att studerande skall ha rätt att stoppa arbete. Beträffande stoppningsrätten, menar SFS att högskolestudier är att jämställa med arbete, varför inga hinder torde finnas för att även ge studenterna stoppningsrätt.

Elevorganisationen ser en klar risk att elevskyddsombuden bara blir en slags marionetter, då man inte skrivit in hur länge de skall väljas till sitt uppdrag. Idag är det vanligt att man på de yrkesinriktade linjerna på gymnasieskolan väljer skyddsombud två veckor i taget, sedan byter man, man ser det alltså som en slags pedagogisk träning att vara elevskyddsombud. Elevorganisationen tycker det är mycket dåligt att elevskyddsombuden inte får förslagsrätt och rätt att föra in sin mening till protokollet. Elevorganisationen anser att elevskyddsombuden bör bli adjungerade i skyddskommittén, alternativt låta dem få samma rättigheter som ett "vanligt" skyddsombud. Finns det både lokala och centrala skyddskommittéer i en kommun, är det en självklarhet att det skall sitta elevskyddsombud i båda delarna.

RHS kan inte se något principiellt hinder för att eleverna representeras i central skyddskommitté där sådan förekommer. Vi delar således inte arbetsgruppens tveksamhet, utan föreslår att anvisningarna utformas på ett sätt som garanterar elevernas inflytande och medverkan på alla nivåer och i frågor som rör deras arbetsmiljöförhållanden. *RHS* anför. Beträffande 8 a § yrkar *RHS* på följande lydelse: "Två av de elevskyddsombud och i

förekommande fall föräldrarepresentanter, som har utsetts enligt 6 kap. 17 § arbetsmiljölagen (1977:1160) adjungeras till skyddskommittén, innehållande yttranderätt och förslagsrätt, samt rätt att anteckna avvikande mening. Elevrepresentanterna inom etc...". Förslaget i betänkandet är för otydligt. Skall det tolkas som att elevrepresentanterna endast får närvara vid ett sammanträde.

8 Möjlighet för elevrepresentanter att få upplysningar

Styrelsen för samhällsvetenskap vid universitetet i Lund anför. Styrelsen vill framhålla det olämpliga i att elevrepresentanter inte uttryckligen ges rätt att få den information de behöver för att kunna medverka i arbetsmiljöarbetet. För att undvika onödiga svårigheter i deras verksamhet bör elevrepresentanterna tillförsäkras en sådan rätt med undantag för sekretessbelagd information.

Svenska kommunalarbetsförbundet anför. Förbundet kan konstatera att elevernas medverkan i skyddskommittéarbetet kan innebära en ny arbetssituation för parterna som enligt gällande arbetsmiljöavtal ingår i skyddskommittén. Skyddskommittén har numera ett uttalat ansvar för att arbetsanpassningsfrågorna fungerar väl. I det sammanhanget kan vissa personfrågor komma att avhandlas om skyddskommittén också är anpassningsgrupp. Andra avgränsningar är i sådana skyddskommittéer som omfattar flera förvaltningar än skolan. Det förekommer att arbetsmiljöfrågor numera behandlas i andra samverkansorgan än enbart skyddskommitté. Basenhetsråd, klinikråd och förvaltningsråd är samverkansformer där både medbestämmandet, enligt MBL och arbetsmiljöarbete enligt AML samt arbetsmiljöavtalet, fullgörs. Förbundet förutsätter att elevernas medverkan organiseras så att det fackliga arbetet kan fullgöras utan onödigt hinder. Förbundet anser att denna förändring av arbetsmiljölag och förordning endast är en dellösning för att förbättra skolans arbetsmiljö.

SACO/SR anför. Då *SACO/SR* förutspår svårigheter rörande sekretessen i frågor som rör exempelvis konflikter och mobbning, föreslås att problematiken kring elev/studeranderepresentanterna och de redan nu komplicerade sekretessreglerna blir föremål för ytterligare penetrering. Är det tänkbart och önskvärt att med hänsyn till exempelvis mognad, tillämpa någon form av tystnadsplikt? Hur skulle i så fall konsekvenserna vid eventuellt sekretessbrott se ut? *SACO/SR* instämmer inte heller i arbetsgruppens förslag att, när elever berörs, så skall eleverna diskutera frågan med skyddsombudet. Information i sådana fall bör ges av utbildningsanordnarens representant.

Elevorganisationen i Sverige anför. Arbetsgruppen vill begränsa elevernas närvarorätt i skyddskommittéerna när sekretessbelagda frågor skall diskuteras. Elevorganisationen anser att detta är fel. Det kan alltför lätt missbrukas. När det gäller högstadiet tycker Elevorganisationen att det finns skäl att elever inte skall vara med och diskutera sekretessbelagda uppgifter. Eleverna är så pass unga, men behandlingen av sekretessbelagda frågor måste ske i en grupp utanför skyddskommittén. Det får absolut inte bli så att man kan utesluta elever från skyddskommittéarbete. På gymna-

sieskolan finns sk. "beslutande organ", som till hälften består av elever. I dessa beslutas det mesta som skall beslutas i skolan, t.ex. ekonomiska frågor, schematekniska frågor osv. Eleverna som sitter med i det beslutande organet, har alltså mycket stora beslutsbefogenheter. Att då inte ge de elevskyddsombud som sitter med i skyddskommittén rösträtt, eller rätt att närvara även om sekretessbelagda uppgifter diskuteras är mycket inkonsekvent.

SFS vill återigen slå fast att det för studenternas vidkommande handlar om myndiga personer, som vid liknande uppdrag får ta del av och ställning till sekretessbelagt material. Studenterna är att jämställa med arbetstagare. *SFS* hävdar att det här måste göras en åtskillnad mellan högskolestuderande och elever. Med en generös tolkning kan sekretesslagen 14 kap. 7 § tillämpas direkt utan ändringar.

SOSVUX är överens med arbetsgruppen om att vissa känsliga frågor inte skall delges alla elever men vuxna elever måste behandlas som sådana och inte undanhållas hemliga frågor.

SFEF anför. Frågor som rör oss studerande och vår arbetsmiljö är det viktigt att vi får ta del i och utforma. Genom att vi studerande uteslås från information genom sekretessbestämmelserna och informationsrätten, arbetsmiljölagen § 6 kap. 6, kan vi inte på lika villkor som övriga verksamhetsgrupper inom folkhögskolan arbeta för en förbättring av den fysiska och psykosociala arbetsmiljön. Vi anser att det strider mot de intentioner i folkhögskoleförordningen, där det står att vi studerande skall utvecklas till aktiva medborgare i ett demokratiskt samhälle.

9 Arbetsmiljöutbildning och extraundervisning

SÖ tillstyrker arbetsgruppens förslag till ledighet, extraundervisning och arbetsmiljöutbildning för elevrepresentanterna.

LO anför. Även lärarna måste erhålla kompletterande kunskaper för att på rätt sätt förmedla arbetsmiljölagens intentioner till eleverna på samtliga stadier inom grundskolan.

Svenska kommunalarbetsförbundet anför. Elevernas rätt till medverkan genom valda representanter, ger endast få elever praktiska kunskaper om arbetsmiljöarbetets innehåll. Denna reform måste, för att nå önskad effekt, stödjas av en elevallmän grundutbildning på alla nivåer om arbetsmiljöns innehåll, faktorer och möjlighet till påverkan i det dagliga arbetet. Det måste sålunda satsas resurser på såväl lärarutbildning som lämpligt material för detta ändamål. Förbundet anser att elevernas medverkan i skolans arbetsmiljöarbete inte enbart kan isoleras till en för eleverna närvarorättsfråga i skyddskommittén.

SACO/SR anser, liksom arbetsgruppen, att elevrepresentanterna måste få utbildning för sina uppdrag. De måste också, som tidigare nämnts, få möjlighet till extraundervisning. Utbildningen bör anpassas till elev/studeranderepresentanternas förmåga att tillgodogöra sig innehållet samt även till uppdragets utformning. *SACO/SR* anser t.ex. att studeranderepresen-

tanterna borde få den grundutbildning, som övriga representanter i skyddskommittéerna anses behöva för uppdraget.

Elevorganisationen i Sverige anför. Att det är "den som driver verksamhet, i vilken arbetet utförs" som skall svara för att elevskyddsombuden får sin utbildning tycker vi är fel. Staten skall garantera lika utbildning för alla elevskyddsombud. Elevorganisationen i Sverige skall ansvara för denna. Det finns en klar risk att man tolkar "den utbildning som behövs" mycket godtyckligt. Att ge elevskyddsombud två timmars information kan således ses som "utbildning". Elevorganisationen anser att en dags utbildning är ett minimum för att man skall få de kunskaper man behöver för sitt uppdrag. Vad som är väldigt viktigt är att eleverna har möjlighet att få extra undervisning. Elevorganisationen finner det mycket märkligt att man "glömt" att skriva in elevskyddsombudens rätt till extra undervisning i lagförslaget.

RIIS anser att elevens rätt till extra undervisning för lektionstid som går bort på grund av skyddsarbetet bör framgå av förordningen.

Kooperativa institutet anför. En viktig förutsättning för att elevskyddsombuden skall fungera är att de får en utbildning. Här måste finnas ett övergripande statligt ansvar. Naturligt vore att Elevorganisationen gavs tillräckliga medel för att kunna utbilda elevskyddsombud. Vi har noterat att Elevorganisationen sedan flera år tillbaka framgångsrikt har genomfört utbildningar.

SOSVUX anför. När det gäller frågan om hur utbildningsfrågan skall lösas håller vi med om att utbildningsansvariga myndigheter skall lösa denna. Enligt kommunallagen är varje kommun skyldig att anordna Grundvuxutbildning i sin kommun samt att värna om sina medlemmar i utbildningsfrågor. Detta tycker vi pekar på, som vi för övrigt är överens om, att lokalt i kommunerna beslutar man om utbildning av elevrepresentanter i arbetsmiljöarbetet.

10 Kostnader

SÖ anför. Beträffande frågan om kostnader för extraundervisning och arbetsmiljöutbildning bör man i det fortsatta utredningsarbetet beakta de förutsättningar som gäller för viss vuxenutbildning, t.ex. folkhögskolor som inte disponerar särskilda medel för lokalt utvecklingsarbete.

TCO vänder sig emot den finansieringsform som föreslås beträffande elevrepresentanternas utbildning. Det är inte lämpligt att elevutbildningen skall konkurrera med annat väsentligt utvecklingsarbete inom skolans område. Särskilda medel bör istället anslås för utbildning av elevrepresentanterna.

SACO/SR instämmer inte i arbetsgruppens bedömning att utbildnings/extra undervisningskostnaderna kan rymmas inom ramen för de lokalt disponibla medlen för utvecklingsarbete inom skolan. För högskolans del föreslår gruppen att finansieringen ordnas medelst studiemedelsystemet. SACO/SR utgår ifrån att detta i så fall sker genom en ökning av studiemedelsbidraget. SACO/SR instämmer inte heller i förslaget att elevrepresentanternas utbildning skall samordnas med lärarnas. SACO/SR

anser att finansieringsfrågan, för både skola och högskola, bör lösas med hjälp av tilläggsanslag. Det bör även beaktas att skyddsombud och skyddskommittéledamöter erhåller funktionsutbildning, genom sina fackliga organisationers försorg. Det borde vara möjligt för exempelvis kårerna att få anslag att anordna utbildning för sina representanter.

Svenska kommunförbundet anför. Vad beträffar kostnader för elevrepresentanternas utbildning förutsätter förbundet att statsmedel utgår för detta.

SFS vill här anföra, att den nödvändiga och grundläggande utbildning i skyddsarbete som måste till för att studentrepresentanterna skall kunna fungera som skyddsombud skall bekostas av staten. Det kommer inte att bli tal om några större summor. *SFS* delar arbetsgruppens åsikt om att kostnaderna för extra undervisning och de belastningar på studiemedelssystemet som kan förväntas på grund av ett utbyggt studentdeltagande kan antas bli små. *SFS* tycker däremot att det är principiellt fel att studentrepresentanterna skall bekosta sitt deltagande med studielån. Ett förslag om arvodering som kompensation för ökad skuldsättning vore önskvärt.

11 Garantier för elevernas rättigheter

Styrelsen för samhällsvetenskap vid universitetet i Lund anför. Det är uppenbart att elevrepresentanter inte kan inta samma arbetsrättsliga ställning som skyddsombud och skyddskommittéledamöter. Samtidigt är det otillfredsställande att de i förslaget inte tillförsäkrats ett rättsskydd motsvarande dessa. Även elevrepresentanter kan i likhet med skyddsombud och skyddskommittéledamöter råka ut för svårigheter till följd av sitt uppdrag. Frågan om elevrepresentanternas rättsskydd bör därför ägnas ytterligare uppmärksamhet innan beslut om lagändring tas.

SFS anför. Den juridiska bedömningen som arbetsgruppen här gör förefaller vara korrekt, men det är *SFS* åsikt att bestämmelserna under 6 kap. 10–14 §§ med en viss modifiering går att anpassa till förhållandena vid högskolan. Det föreligger å andra sidan knappast någon allvarligare risk för trakasserier mot studentrepresentanterna.

12 Kompletterande regler från SÖ och UHÄ

SAV anför. De offentliga arbetsgivarna, *SAV*, Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet har var för sig slutit arbetsmiljöavtal vilka kompletterar arbetsmiljölagen och arbetsmiljöförordningen. Gemensamt för dessa avtal är att de bl. a. innehåller regler om arbetsställdas indelning i skyddsområden, villkor för utscende av skyddsombud samt skyddskommittéernas sammansättning. Dessutom ger avtalen utrymme för lokala lösningar i dessa hänseenden genom lokala avtal. I den mån dessa omständigheter får betydelse för beslut om valet av elevrepresentanter, liksom för deras medverkan i skyddsronder, bör detta komma till uttryck på något sätt. Detta bör lämpligen ske genom att SÖ och UHÄ får i uppdrag att närmare ange dessa omständigheter i de allmänna råd som myndigheterna enligt arbetsgruppen föreslås utforma i vissa andra hänseenden.

UHÄ uppger att ämbetet är berett att utfärda de föreskrifter och allmänna råd som kommer att erfordras.

KTH anför. Ett utbildningsmaterial typ SAN:s "Bättre arbetsmiljö för statligt anställda" för elevrepresentanter inom högskolan borde utarbetas genom UHÄ:s försorg.

Chalmers tekniska högskola anför. Såvitt avser den av utredningen föreslagna bestämmelsen att UHÄ skall meddela verkställighetsföreskrifter avseende den utbildning och ledighet som kan behövas för uppdraget (18 a § AMF) utgår CTH ifrån att UHÄ inte beslutar om sådana utan att inhämta synpunkter från högskolorna. Detta gäller även de allmänna råd beträffande hur studeranderepresentanterna skall utses som utredningen föreslår att UHÄ skall utfärda.

AMU-Styrelsen anför. Om förslaget genomförs blir det varje läns AMU:s ansvar att se till att elevskyddsombud finns överallt och att de får utbildning för sitt uppdrag. Utbildningen m. m. kommer att ingå i länsarbetsnämndernas köp av den ordinarie utbildningen på samma sätt som material m. m. ingår idag. De föreslagna föreskrifterna om ledighetens omfattning för elevskyddsombudsuppdraget samt omfattningen av utbildningen av elevskyddsombuden bör därför fattas i samråd mellan AMS och AMU-Styrelsen. Rätt till förlängning av den ordinarie utbildningen beslutas idag av länsarbetsnämnderna, ofta efter förslag av läns AMU. Efter vilka kriterier dessa beslut skall fattas, när en kursdeltagare utses till skyddsombud, är en fråga för AMS. För enkelhetens skull föreslår vi att dessa föreskrifter tas in i de övriga föreskrifter som vi nu föreslår skall meddelas av AMS och AMU-Styrelsen i samråd.

Arbetskyddsstyrelsen anför. Skolmyndigheterna har i en ny § 18 a i arbetsmiljöförordningen bemyndigats att meddela verkställighetsföreskrifter för tredje stycket i AML 6 kap. 17 §. Det kan ifrågasättas om inte de problem som kan uppstå vid tillämpningen av första och andra stycket i paragrafen är av den arten att det även här vore motiverat med tillämpningsföreskrifter. Det synes mindre lämpligt att sådana utfärdas av arbetskyddsstyrelsen. Mer naturligt och lämpligt är att skolmyndigheterna utformar närmare bestämmelser. Detta kan ske genom att bemyndigandet i AMF § 18 a omfattar första till tredje stycket i AML 6 kap. 17 §. Ett alternativ kan vara att reglera val av representanter och antalet representanter direkt i AML och AMF.

13 Arbetsmiljölagens tillämpning på låg- och mellanstadierna

Samtliga remissinstanser tillstyrker eller lämnar förslaget utan erinran beträffande en utvidgning av arbetsmiljölagen till att också bli tillämplig på grundskolans låg- och mellanstadier.

RHS anför. Den bedömning som arbetsgruppen förmodas ha gjort, att eleverna i dessa åldersgrupper inte har kunskaper, överblick och mognad att kunna medverka i skyddsarbetet i organiserad form har vi inget att invända emot. Däremot bör representanter för föräldrarna kunna företrä-

da eleverna vid skydds rond och i skyddskommitté i låg- och mellanstadie-skolor.

Styrelsen för samhällsvetenskap vid universitetet i Lund anför. Även de yngre barnen utgör en viktig resurs som det gäller att ta tillvara i verksamheten för att förbättra arbetsmiljön. Det är därför angeläget att söka finna lämpliga former även för låg- och mellanstadieelevernas deltagande i det organiserade arbetsmiljöarbetet.

Prop. 1989/90: 61
Bilaga 2

14 Övriga synpunkter

Arbetskyddsstyrelsen påpekar. Arbetsgruppen har inte berört huruvida de föreslagna ändringarna påverkar tillsynen och därmed arbetskyddsverkets resurser. Utvidgningen till de lägre årskurserna i grundskolan torde innebära visst merarbete för yrkesinspektionen. Detta kan dock sannolikt inrymmas i nuvarande inspektionsverksamhet utan behov av omprioriteringar av verksamheten. Mera osäkert är hur elevmedverkan i övrigt inverkar på arbetet. Det blir fler aktörer att ta hänsyn till i tillsynsarbetet, särskilt inom ramen för den s. k. systemtillsynen. Reformen bör emellertid medverka till att skyddsarbetet bedrivs mer aktivt och med större bredd, vilket bör bidra till att arbetsmiljön förbättras. På sikt kan därför tillsynsarbetet underlättas.

LO anför. Utredningen har ej berört de arbetsrättsliga konsekvenserna när kollektivavtal om arbetsmiljö finns upprättat mellan parterna. Inom vissa kommuner finns avtal om att behandla arbetsmiljöfrågor enligt MBL och lokala medbestämmandeavtal. Från *LO*:s sida vill vi därför betona vikten av att skolans huvudman ges i uppdrag att teckna avtal med berörda parter så att lagens intentioner om elevmedverkan kommer till sin rätt. Detta för att undanröja att problem uppstår vid genomförande av reformen på lokal nivå. Upprättande av avtal bör innebära att eleverna på ett bättre sätt lär sig förstå de samband som överenskommelser har inom arbetslivet i övrigt.

Lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160)

Härigenom föreskrivs i fråga om arbetsmiljölagen (1977:1160)

dels att 1 kap. 2 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 6 kap. 17 och 18 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §

Vid tillämpning av 2 kap., 3 kap. 1 – 14 §§, 17 § andra stycket och 18 § samt 7 – 9 kap. skall med arbetstagare likställas

1. den som genomgår utbildning,
dock ej elev i lägre årskurs än årskurs 7 i grundskolan eller motsvarande,

1. den som genomgår utbildning,

2. den som under vård i anstalt utför anvisat arbete,

3. värnpliktig och annan som fullgör i lag föreskriven tjänstgöring eller som deltagar i frivillig utbildning för verksamhet inom totalförsvaret.

Elever och vårdtagare som avses i första stycket 1 och 2 skall likställas med arbetstagare även vid tillämpning av 5 kap. 1 och 3 §§.

I fall som avses i första och andra styckena skall vad i lagen sägs om arbetsgivare gälla den som driver den verksamhet i vilken arbetet utföres.

6 kap.

17 §

De som genomgår utbildning skall av huvudmannen för utbildningen ges tillfälle att genom elevskyddsombud medverka i skyddsverksamheten på arbetsstället, om det är rimligt med hänsyn till utbildningens art och utbildningsperiodens längd.

Elevmедverkan gäller dock inte elever i lägre årskurs än årskurs 7 i grundskolan eller motsvarande ungdomsutbildning.

18 §

Elefskyddsombuden utses av eleverna.

Huvudmannen för utbildningen skall se till att elevskyddsombuden får den utbildning och den ledighet som behövs för uppdraget.

Elefskyddsombuden har rätt till den information som behövs för uppdraget med undantag av infor-

mation om uppgifter som är föremål för tystnadsplikt enligt 7 kap. 13 § första stycket arbetsmiljölagen. I fråga om uppgifter som är föremål för sekretess i det allmänna verksamheten gäller sekretesslagen (1980:100).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1990.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1989-12-08

Närvarande: justitieråden Staffan Vängby och Lars K. Beckman samt regeringsrådet Stig von Bahr

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 9 november 1989 har regeringen på hemställan av statsrådet Ingela Thalén beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i arbetsmiljölagen (1977:1160).

Förslaget har inför lagrådet föredragits av kammarrättsassessorn Jeanette Bäckvall.

Förslaget föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

1 kap. 2 §

I gällande lydelse av förevarande paragraf regleras i vilken utsträckning arbetsmiljölagen är tillämplig i fråga om elever. Det sker genom en förklaring att vid tillämpning av vissa angivna paragrafer med arbetstagare skall likställas den som genomgår utbildning, dock inte elev i lägre årskurs än årskurs 7 i grundskolan eller motsvarande. Det remitterade förslaget innebär dels att en ändring görs i förevarande paragraf så att nämnda undantag försvinner, dels att särskilda bestämmelser om elevmedverkan i arbetsmiljöarbetet införs i 6 kap. 17 och 18 §§. Sistnämnda bestämmelser om elevmedverkan gäller dock inte elever i lägre årskurs än årskurs 7 i grundskolan eller motsvarande ungdomsutbildning. Det bör också nämnas att 6 kap. 1 – 16 §§, som innehåller bestämmelser om samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare, inte är tillämpliga beträffande någon kategori av elever.

Lagrådet har inte något att erinra mot det remitterade förslaget till ändring i förevarande paragraf. Enligt lagrådets mening är det emellertid motiverat att i paragrafen hänvisa till de nya bestämmelserna i 6 kap. 17 och 18 §§. Lagrådet förordar därför att till andra stycket fogas en ny andra mening av följande lydelse:

”I fråga om elever finns dessutom särskilda bestämmelser i 6 kap. 17 och 18 §§”.

Rubriken till 6 kap. ”Samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare” bör enligt lagrådets mening kompletteras med ”m. m.” för att täcka även de nya bestämmelserna om elevmedverkan i 6 kap. 17 och 18 §§.

6 kap. 17 och 18 §§

I remissen föreslås att den som av eleverna utses att medverka i skyddsverksamheten skall benämnas elevskyddsombud. Tydligt är emellertid att elevskyddsombuden inte avses få den ställning som tillkommer ett vanligt skyddsombud eller ledamot av skyddskommitté. Ett elevskyddsombud är således att betrakta som adjungerad ledamot i skyddskommittén och får

därför varken förslagsrätt eller beslutanderätt i kommittén (se avsnitt 3.2). Det i remissen valda uttrycket kan uppenbarligen ge upphov till onödiga problem vid tillämpning av såväl arbetsmiljö- som sekretesslagstiftningen. För den som inte har förarbetena tillgängliga kan det exempelvis vara svårt att inse att bestämmelserna om skyddsombud i 7 kap. 13 § och 9 kap. 3 § arbetsmiljölagen samt 14 kap. 7 § sekretesslagen inte gäller i fråga om elevskyddsombud. I sammanhanget måste också beaktas att den föreslagna lagstiftningen i stor omfattning skall tillämpas av personer som saknar juridisk utbildning.

Av nu angivna skäl bör enligt lagrådets mening en annan beteckning än elevskyddsombud väljas för de av eleverna utsedda representanterna i skyddsverksamheten. Ett alternativ kan vara att återgå till det av arbetsgruppen (A 1987:D) föreslagna uttrycket elevrepresentanter.

Innehållsförteckning

Prop. 1989/90: 61

Regeringens proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 21 december 1989	4
1. Inledning	4
2. Bakgrund	5
3. Allmän motivering	7
3.1 Allmänna utgångspunkter	7
3.2 Elevernas medverkan i arbetsmiljöarbetet	8
3.3 Sättet för val av elevskyddsombuden m. m.	10
3.4 Avgränsningsfrågor	12
3.5 Rätt till information	13
3.6 Elevskyddsombudens rätt till ledighet och utbildning	14
3.7 Arbetsmiljölagens tillämpning på grundskolans låg- och mellanstadier	16
4. Ikraftträdande	18
5. Upprättat lagförslag	18
6. Specialmotivering	18
7. Hemställan	19
8. Beslut	20
 Bilaga 1 Betänkandets sammanfattning	 21
Bilaga 2 Remissammanställning	23
Bilaga 3 Lagrådsremissens lagförslag	34
Bilaga 4 Lagrådet	36